

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

સેકન્ડ અપીલ નં. ૪૮/૨૦૧૪

વિથ

સેકન્ડ અપીલ નં. ૪૮/૨૦૧૪

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:
માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એન.વી. અંજારિયા

=====

૧ સ્થાનિક અખબારોના અહેવાલકારોને આ ચુકાદો જોવા માટે મંજૂરી આપવામાં આવી શકે કે કેમ?

૨ રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવાનું કે નહીં ?

૩ શું લોર્ડશીપ્સ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવાની ઇચ્છા ધરાવે છે?

૪ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ ના અર્થઘટન અંગે અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ આદેશ અંગે કાયદાનો કોઈ મહત્વનો પ્રશ્ન સંકળાયેલો છે?

૫ શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવાનું છે?

=====

સવિતાબેન ઉર્ફે નાથીબેન તે સોમાભાઈ હરખાભાઈની વિધવા અને

૩....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

નરસિંહભાઈ હીરાભાઈ વણકરના કાનૂની વારસદારો ઝવેરબેન તે નરસિંહભાઈ હીરાભાઈની વિધવા અને ૭.... સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

શ્રી એચએમ પારીખ, વડીલ અપીલકર્તા(ઓ) ક્રમાંક ૧ – ૪ માટે

શ્રી હેમાંગ એચ પારીખ, વડીલ અપીલકર્તા(ઓ) ક્રમાંક ૧ – ૪ માટે

શ્રી પ્રેમલ આર જોશી, વડીલ સામાવાળા(ઓ) ક્રમાંક ૧ – ૩ , ૫ – ૮ માટે

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એન.વી. અંજારિયા
તારીખ : ૩૦ /૦૯/૨૦૧૪

કોમન સી.એ.વી. જજમેન્ટ

બંને શીર્ષકિત અપીલો પરસ્પર સંબંધિત છે. તે અનુક્રમે નિયમિત સિવિલ અપીલ ક્રમાંક ૨૩/૨૦૧૦ અને નિયમિત સિવિલ અપીલ ક્રમાંક ૨૪/૨૦૧૦ માં આપવામાં આવેલા ચુકાદા અને આદેશોમાંથી ઉદ્ભવે છે, અને તે સિવિલ એપિલેશન આગળ ચાલી ૨૮મી એપ્રિલ, ૨૦૧૦ના રોજ રેગ્યુલર સિવિલ સુટ ક્રમાંક ૧૧૦/૧૯૯૪ માં આપવામાં આવેલા ચુકાદા અને હુકમનામામાંથી ઉત્પન્ન થયેલી હતી. વાદીઓનો દાવો કાયમી પ્રતિબંધાજ્ઞાની રાહત મેળવવા માટે હતો.

૧.૧ ઉક્ત બંને સિવિલ અપીલ તા. ૧૮મી નવેમ્બર, ૨૦૧૩ના ચુકાદા અને આદેશોથી નામંજૂર કરવામાં આવી, જેના પરિણામે વર્તમાન બીજી અપીલો ઉદ્ભવી છે. અપીલકર્તાઓ મૂળ સામાવાળાઓ છે.

૨. આ અપીલો, કેસના તથ્યોમાંથી ઉદ્ભવતા નીચે મુજબના સામાન્ય મહત્વના કાનૂની પ્રશ્નો પર, સ્વીકારવામાં આવી હતી,

(૧) શું કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, આ સ્વીકૃત સ્થિતિને આધારે કે અવસાન પામેલ સોમાભાઈ, જે અપીલકર્તાઓના હક્કના પૂર્વવર્તી હતા, તે માણેકબેનના પુત્ર હતા, હિન્દુ ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૫(૨) ની જોગવાઈઓ વર્તમાન કેસના તથ્યો પર લાગુ પડશે?

(૨) શું કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, હિંદુ વારસાગત અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૫ ની જોગવાઈઓ, નિર્વસીયત મૃત્યુ પામેલી હિંદુ સ્ત્રીની સંપત્તિ તેના પૂર્વ પતિના પુત્રને વારસાગત રીતે જવાની મંજૂરી આપે છે?

૩. વિવાદને સમજવા અને ઉપરોક્ત કાનૂની પ્રશ્નોને ઉકેલવા માટે, સંબંધિત હકીકતોનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન કરવું યોગ્ય રહેશે. વિવાદિત જમીન સર્વે નં. ૧૪૫, બ્લોક નં. ૧૫૧-એ ધરાવતી, ક્ષેત્રફળ હેક્ટર ૦૦-૫૨-૬૧ આરની, કંથારિયાના સીમ વિસ્તારમાં આવેલ કૃષિ જમીન હતી. બોરસદના મુખ્ય નાગરિક ન્યાયાધીશની અદાલત સમક્ષ દાખલ થયેલ દાવામાં, વાદીઓનો કેસ એવો હતો કે ઉક્ત જમીન તથા તેના ઉપર આવેલા વૃક્ષો વગેરે તેમના પૂર્વજોની મિલ્કત હતી અને વાદીઓના પિતા ઘણા વર્ષોથી તે જમીનમાંથી ઉપજ લેતા હતા તથા તેની ખેતી કરતા હતા. વધુમાં એવી અરજ કરવામાં આવી હતી કે વાદીઓ દ્વારા ઘણા વર્ષોથી જમીનની ખેતી કરવામાં આવતી હોવાથી, વર્ષ ૧૯૭૦માં ૨૪ ગુંઠા જેટલો જમીનનો ભાગ માણેકબેન દ્વારા તેમના પિતાને વેચવામાં આવ્યો હતો. વધુમાં એવો પણ કેસ હતો કે ત્યારબાદ, માણેકબેનનું અવસીયત વિના અવસાન થતાં, જમીનનો બાકીનો ભાગ પણ વાદીઓને વારસામાં મળ્યો હતો. વાદીઓના કેસ મુજબ, મહેસૂલી નોંધમાં તેમના નામોની નોંધફેર કરવામાં આવી હતી અને તેઓ સમગ્ર જમીનના કબજા તથા ખેતીમાં હતા અને તેમાંથી પાક લેતા હતા. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળાઓ બળજબરીથી જમીનનો કબજો લેવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા હોવાથી, કાયમી પ્રતિબંધાજ્ઞા માટે દાવો દાખલ કરવો જરૂરી બન્યો હતો.

૩.૧ વિવાદગ્રસ્ત જમીન મૂળતઃ એક રણછોડભાઈ ધનાભાઈની માલિકીની હતી. રણછોડભાઈનું પ્રથમ લગ્ન એક કાનીબેન સાથે વિધિવત્ સંપન્ન થયું હતું, જે તેમની પ્રથમ પત્ની હતી. કાનીબેનને કોઈ વારસદારો ન હતા અને તેમનું અવસાન વિલ વિના થયું હતું. રણછોડભાઈએ બીજી વાર લગ્ન કર્યા હતા અને તેમની બીજી પત્ની માણેકબેન હતી. એક હરખાભાઈ માણેકબેનના પ્રથમ પતિ હતા. માણેકબેન અને ઉક્ત હરખાભાઈ — પૂર્વ પતિ — ના વૈવાહિક સંબંધમાંથી સોમાભાઈ નામનો પુત્ર અને રામીબેન નામની પુત્રી જન્મ્યા હતા.

૩.૨ જણાવેલ સોમાભાઈનો લગ્ન સવિતાબેન ઉર્ફે નાથુબેન સાથે થયો હતો. સામાવાળાઓ જણાવેલ સોમાભાઈના વારસદારો છે. સામાવાળા ક્રમાંક-૧ સવિતાબેન ઉર્ફે નાથુબેન સોમાભાઈની વિધવા છે અને સામાવાળા ક્રમાંક ૨ અને ૩ તેમની પુત્રીઓ છે. તેઓ અત્રે અપીલકર્તાઓ છે. વાદીઓ જણાવેલ રણછોડભાઈની શાખાના વારસદારો અને વંશજો છે, જે માણેકબેનના બીજા લગ્નના પતિ હતા. જણાવેલ રણછોડભાઈનું અવસાન ૨૪.૦૬.૧૯૬૭ ના રોજ થયું હતું. અવસાન પામેલા રણછોડભાઈએ વિવાદિત મિલકતો તથા અન્ય મિલકતો અંગે ૦૫.૧૨.૧૯૬૨ તારીખનું વસિયતનામું જણાવેલ માણેકબેન અને જણાવેલ સોમાભાઈના હિતમાં કર્યું હતું.

૩.૩ સામાવાળાઓએ આંક ૮૦ પર તેમનું લેખિત જવાબપત્ર દાખલ કરી દાવાનો

વિરોધ કર્યો હતો. સામાવાળાઓએ દાવામાં વાદીઓના દાવા સામે આંક ૬૫ પર પ્રતિવાદ દાવો પણ રજૂ કર્યો હતો. તેમણે વાદીઓ સામે મનાઈહુકમ માટે અરજ કરી હતી અને દાવાની જમીનનો કબજો હોવાનો દાવો કર્યો હતો. તેમણે અન્ય બાબતો ઉપરાંત રણછોડભાઈ દ્વારા કરવામાં આવેલી ઉપરોક્ત વસીયત પર આધાર રાખ્યો હતો. એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે ઉક્ત વસીયતના બંને દાવાની મિલકતો માણેકબેનને તેમના આયુષ્યકાળ દરમિયાન તેનો ઉપયોગ કરવા તથા તેમાંથી આવક મેળવવા માટે આપવામાં આવી હતી, અને માણેકબેનના અવસાન પછી દાવાની મિલકતો તેમજ બાકી રહેલી અન્ય કોઈપણ મિલકતો તેમના પુત્ર-સોમાભાઈ હરખાભાઈને જવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે વસીયત નોંધાયેલ હતી અને સાક્ષીઓ દ્વારા વિધિવત્ પ્રમાણીકૃત કરવામાં આવી હતી.

૩.૪ સામાવાળાઓ દ્વારા વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સોમાભાઈ હરખાભાઈ માણેકબેનના મિલકત હકોના કાયદેસર વારસ અને ઉત્તરાધિકારી હતા. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે નામફેરફાર નોંધ અંગે આવક સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ કાર્યવાહી થઈ હતી, જેમાં કલેક્ટરે ૦૪.૧૧.૧૯૯૭ના રોજ અપીલ ફગાવી દીધી હતી. સામાવાળાઓનો મામલો એવો હતો કે વાદીઓને દાવાની મિલકતો ઉપર કોઈ હક નહોતો. સામાવાળાઓએ એવો દાવો કર્યો હતો કે મિલકતોનો વાસ્તવિક કબજો તેમની પાસે હતો અને તેઓ પાક લેતા હતા. તેમણે એવી દલીલ કરી હતી કે રણછોડભાઈ ધનાભાઈને કોઈ વારસ નહોતો;

સોમાભાઈ હરખાભાઈએ મિલકતો વારસાઈથી મેળવી હતી અને ત્યારબાદ સામાવાળાઓ મિલકતોમાંના હકોના ઉત્તરાધિકારી બન્યા અને માલિક બન્યા.

૩.૫ નીચલી અદાલતે આંક ૨૯ પર મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા. મુદ્દા ક્રમાંક ૧ નો જવાબ આપતાં એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે વાદીઓ મિલકતો વારસામાં પ્રાપ્ત કરીને દાવાની જમીનના માલિક બન્યા હતા. નીચલી અદાલતે અધિનિયમની કલમ ૮, ૧૫ અને ૧૬નું અર્થઘટન કરીને તથા તે હેઠળના વારસાગત નિયમો લાગુ પાડી, હિંદુ વારસાગત અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની જોગવાઈઓના આધારે વાદીઓના પક્ષે એવો ઠરાવ કર્યો હતો. વાદીઓએ વાદપત્રમાં કરેલા આ દાવા અંગે કે માણેકબેને જમીનનો એક ભાગ વાદીઓને વેચ્યો હતો, તેમજ સામાવાળાઓએ ઉઠાવેલા બચાવ મુજબ વસિયતનામું કરવામાં આવ્યું હતું તે અંગે, નીચલી અદાલતે કોઈ મુદ્દાઓ ઘડ્યા નહોતા. તેમ છતાં, નીચલી અદાલતે એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે માણેકબેન દ્વારા વેચવામાં આવેલ જમીનના ભાગ અંગે વાદીઓનો દાવો સ્થાપિત થયો હતો, કારણ કે તે બાબતમાં વેચાણ દસ્તાવેજની અમલવારી (આંક ૧૫૧) વિશ્વસનીય માનવામાં આવી હતી. જ્યાં સુધી વસિયતનામું (આંક ૨૨૬) નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી નીચલી અદાલતે એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે સામાવાળાઓ દ્વારા તે સાબિત કરી શકાયું નહોતું.

૩.૬ પ્રથમ અપીલી અદાલતે નીચલી અદાલતે નોંધેલા આ નિષ્કર્ષ સાથે સહમતિ વ્યક્ત કરી કે હિંદુ ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૫(૨) (બી), જે કલમો ૮ અને ૧૬ સાથે વાંચવાની છે, તેના હેઠળ ફરીયાદીઓએ મિલ્કતો વારસામાં પ્રાપ્ત કરી હતી, અને તેની સમક્ષ પ્રસ્તુત કરાયેલ બે સિવિલ એપિલિકેશનને નામંજૂર કરીને, તે દ્વારા હુકમનામું ચથાવત્ રાખ્યું.

૩.૭ ઉઠાવવામાં આવેલા મહત્વપૂર્ણ કાનૂની પ્રશ્નોના પ્રકાશમાં, મુખ્ય પ્રશ્ન અને વિવાદનો સાર, જે અન્ય તમામ પાસાઓ અને નિષ્કર્ષો ઉપર નિર્ણાયક સાબિત થવાનો છે, એ એવો છે કે હિંદુ વારસાક્રમ અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨)(બી) ના સાચા અર્થઘટન અનુસાર મનકેબેનનો પુત્ર એવા ઉક્ત સોમાભાઈ હરખાભાઈ અને અનુસંગે સામાવાળા-વારસદારોને, ઉક્ત રણછોડભાઈની માલિકીની દાવાની મિલ્કતોમાં વારસાગત અધિકાર પ્રાપ્ત થશે કે નહીં, અથવા ઉક્ત જોગવાઈઓ હેઠળ વારસાક્રમે અવલંબનનો અધિકાર મૃત રણછોડભાઈની શાખાના અરજદારોનો ગણાશે. તેથી, જેના આધાર પર ઉપરોક્ત તારણો અને નિષ્કર્ષો નીચેની અદાલતો દ્વારા નોંધવામાં આવ્યા હતા, તે પુરાવાની વિગતમાં જવું આવશ્યક નથી.

૪. અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ શ્રી એચ. એમ. પરીખે ચુકાદા અને હુકમનામા પર આક્ષેપ કર્યો. તેમણે રજૂઆત કરી કે, જ્યારે માલોકબેનનું અવસાન થયું ત્યારે પ્રશ્નાધીન મિલ્કતોની તેઓ સંપૂર્ણ માલિક હતી. કારણ કે

માણેકબેનને હરખાભાઈ સાથેના તેમના પ્રથમ લગ્નમાંથી જન્મેલો સોમાભાઈ નામે એક પુત્ર હતો, તેથી હિંદુ વારસાગત અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨)(બી)ના પ્રચલનને ધ્યાનમાં લેતા, આ મિલકતો જણાવાયેલા સોમાભાઈના વારસદારો- મૂળ સામાવાળાઓ-અહીંના અપીલકર્તાઓને જ જવી જોઈએ. તેમણે રજૂઆત કરી કે નીચલી અદાલતો દ્વારા કલમ ૧૫(૨)(બી)નો સંપૂર્ણપણે ખોટો અર્થઘટન તથા ખોટો અમલ કરવામાં આવ્યો છે. અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે વિશેષરૂપે રેખાંકિત કર્યું કે બીજા પતિ રણછોડભાઈના વારસદારોની સરખામણીએ, વસિયત કર્યા વિના મૃત્યુ પામેલ માણેકબેનની મિલકતોના વારસાગત સ્થાનાંતરણ માટે પ્રાથમિકતા તેમના પોતાના પુત્ર સોમાભાઈને આપવી જ રહી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે સોમાભાઈનો જન્મ માણેકબેનના હરખાભાઈ સાથેના પ્રથમ લગ્નમાંથી થયો હોવા છતાં, તે તેમના ગર્ભથી જન્મેલો પુત્ર હતો.

૪.૧ અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે તેમની દલીલોને મજબૂત કરવા માટે સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય લછમણ સિંહ વિ. કિર્પા સિંહ અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૧૬૧૬] પર આધાર મુક્યો અને રજૂ કર્યું કે તે મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે અધિનિયમની કલમ ૧૫(૧)(એ)માં આવેલ “પુત્રો” શબ્દમાં સાવકા પુત્રનો સમાવેશ થતો નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે ઉપકલમ ૧૫(૨)નું અર્થઘટન પણ આ સમાનતા લાગુ કરીને કરવું પડશે. અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે

કલમ ૧૫(૨)(બી)નું સાદું વાચન દર્શાવે છે કે સ્ત્રી હિંદુએ પોતાના પતિ પાસેથી વારસામાં મેળવેલી મિલ્કત, તેના મૃત્યુ બાદ, એવી સ્થિતિમાં પતિના વારસદારોને જતી નથી જ્યાં મૃતક સ્ત્રી હિંદુને પોતાનો પુત્ર અથવા પુત્રી હોય.

૪.૨ અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે વધુમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય એસ. આર. શ્રીનિવાસ વિ. એસ. પદ્માવથમ્મા [૨૦૧૦ એ.આઈ.આર. એસ.સી.૬બલ્યુ. ૩૯૩૫] પર પણ આધાર મૂક્યો અને તેમાં નિર્ધારિત અનુપાતના આધારે દલીલ કરી કે વસિયતનામું સાબિત થયું નથી એવું નીચલી અદાલતો દ્વારા નોંધાયેલ તારણ ભૂલભરેલું અને કાનૂની દૃષ્ટિએ દોષયુક્ત હતું. તેમ છતાં તેમણે રજૂ કર્યું કે જો અદાલત અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨)(બી)ની લાગુ પડતાશ અંગેની તેમની દલીલ સ્વીકારશે, તો નીચલી અદાલતો દ્વારા વસિયતનામું સાબિત થયું નથી એવો જે મુદ્દો ઠરાવવામાં આવ્યો છે, તેને દબાવી રાખવાની જરૂર પડશે નહીં.

૪.૩ બીજી બાજુ, સામાવાળાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રેમલ જોશીએ રજૂઆત કરી કે હિંદુ ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨)(બી) હેઠળ માત્ર વાદીઓ જ, જે રણછોડભાઈના વારસદાર છે, તેઓ જ મૂળ જણાવેલ રણછોડભાઈની, એટલે કે માણેકબેનના બીજા પતિની, માલિકીની મિલકતો વારસામાં મેળવે તેવી સ્થિતિ થાય. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે ઉક્ત જોગવાઈનું તેના સાચા અર્થઘટન અને આશય મુજબ અવસાન પામનાર અને

વસિયત વિના મૃત્યુ પામેલ સ્ત્રી હિન્દુએ વારસામાં પ્રાપ્ત કરેલ મિલકતના સ્ત્રોતનો માન રાખવામાં આવ્યો છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૨) ના ખંડ (બી) નો હેતુ એ છે કે સ્ત્રી હિન્દુએ તેના પતિ પાસેથી વારસામાં મેળવેલી મિલકત ફરીથી તેના પતિના વારસદારોને પરત જાય તે મંજૂર કરવું. તેથી એવી દલીલ કરવામાં આવી કે માણેકબેનના પ્રથમ પતિ હરખાભાઈના પુત્ર સોમાભાઈ તેમજ તે વંશરેખાના અન્ય વંશજો, જેઓ સંબંધિત મિલકત જેની હતી તેવા રણછોડભાઈના વારસદાર ગણાઈ શકે નહીં. એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી કે કલમ ૧૫(૨)(બી) વિધાનમંડળ દ્વારા એવી મિલકત, જે સ્ત્રી હિન્દુએ તેના પતિ પાસેથી વારસામાં મેળવી હોય, તે પતિના વારસદારોને પરત જાય તે હેતુથી ઘડાયેલ એક અપવાદરૂપ જોગવાઈ છે.

૪.૪ સામાવાળાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલે ભગત રામ (મૃત) તેમના કાનૂની વારસદારો દ્વારા વિ. તેજા સિંહ (મૃત) તેમના કાનૂની વારસદારો દ્વારા [(૨૦૦૨) ૧ એસ.સી.સી. ૨૧૦] માં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો હતો અને તે આધારે રજૂઆત કરી હતી તથા અધિનિયમની કલમ ૧૫(૧) ના હેતુને ઉજાગર કર્યો હતો કે વારસાગત રીતે પ્રાપ્ત થયેલી મિલકત અંગે, વસિયત કર્યા વિના મૃત્યુ પામેલી હિન્દુ સ્ત્રીને મળેલી મિલકત કયા સ્ત્રોતમાંથી પ્રાપ્ત થઈ છે તે મહત્વપૂર્ણ છે અને તે જ પરિસ્થિતિને નિયંત્રિત કરશે. પોતાની દલીલોના સમર્થનમાં અને કલમ ૧૫(૨)(બી) અંગે રજૂ કરાયેલ અર્થઘટન માટે, તેમણે સ્મૃતિ. ધનિષ્ઠા કલિતા વિ. રમાકાન્તા કલિતા અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ ગૌહાટી ૮૨] માં ગૌહાટી વડી અદાલતના નિર્ણય પર

ભારે નિર્ભરતા વ્યક્ત કરી હતી, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે હિંદુ સ્ત્રી દ્વારા પાછળ છોડી ગયેલી મિલકતનું અવરોહણ, મૃત્યુ પામેલી સ્ત્રીએ જે સ્ત્રોત પાસેથી તે મિલકત વારસામાં પ્રાપ્ત કરી હતી તેના આધારે શાસિત થશે.

૪.૫ ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં, ગૌહાટી વડી અદાલતે નોંધ્યું હતું,

૨૦. કલમ ૧૫(૨) નો હેતુ એ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે કે હિંદુ સ્ત્રી દ્વારા છોડવામાં આવેલી મિલકત તે વાસ્તવિક સ્ત્રોત, જ્યાંથી અવસાન પામેલ સ્ત્રીએ તે મિલકત વારસામાં પ્રાપ્ત કરી હતી, તેમાંથી વિમુખ ન થાય; તેથી એવું ઠરાવ્યા સિવાય કોઈ વિકલ્પ રહેતો નથી કે આવી હિંદુ સ્ત્રીનો પુત્ર અથવા પુત્રી (જેમાં અગાઉ અવસાન પામેલા કોઈ પુત્ર અથવા પુત્રીના સંતાનોનો સમાવેશ થાય છે) નો અર્થ એવો પુત્ર અથવા પુત્રી જ ગણાશે, જે હિંદુ સ્ત્રીએ તે પતિથી જન્માવ્યા હોય, જેના પાસેથી તેણીએ તે મિલકત વારસામાં પ્રાપ્ત કરી હતી, અને એવો પુત્ર અથવા પુત્રી નહીં, જેને તેણીએ તે પતિ સિવાયના અન્ય પતિથી જન્માવ્યા હોય, જેના પાસેથી તેણીએ તે મિલકત વારસામાં પ્રાપ્ત કરી નહોતી. જો આવી મિલકતને તે સ્ત્રોતમાંથી, જેના મારફતે અવસાન પામેલ સ્ત્રીએ હકીકતમાં તે મિલકત વારસામાં પ્રાપ્ત કરી હતી, વિમુખ થવા દેવામાં આવે, તો કલમ ૧૫(૨) નો હેતુ નિષ્ફળ જશે. અન્ય શબ્દોમાં, જો આવી મિલકતનો વારસો એવા પુત્ર અથવા પુત્રીને મળવા દેવામાં આવે, જેને અવસાન પામેલ સ્ત્રીએ તેના તે પતિથી જન્માવ્યા ન હોય, જેની તે મિલકત હતી, પરંતુ કોઈ અન્ય પતિથી જન્માવ્યા હોય (જેની તે મિલકત નહોતી), તો કલમ ૧૫(૨)(બી) અર્થહીન અને અનાવશ્યક બની જશે.

૪.૬ તે કેસમાં, મહેશ્વરી @ સોમેશ્વરી નામની, વસીયત વિના અવસાન પામેલી એક હિંદુ સ્ત્રીની મિલકતના વારસાગત હક્કનો પ્રશ્ન હતો. અપીલકર્તા-ધનિષ્ઠા કાલિતા, જગત કાલિતાના ઉત્તરાધિકારી તરીકે મિલકતનો દાવો કરી રહી હતી, જેનો જન્મ ઉક્ત મહેશ્વરીથી થયો ન હતો. એવું ધારણ કરવામાં આવ્યું હતું કે

મહેશ્વરીના અવસાન પછી, મિલ્કત અપીલકર્તાને નહીં જાય, પરંતુ તેના પ્રથમ પતિ શ્યામરાય કાલિતા સાથેના વૈવાહિક સંબંધમાંથી જન્મેલા પુત્ર જગત કાલિતાને જ અંકિત થશે, જે વિવાદિત જમીનનો માલિક હતો.

૪.૭ સામાવાળાઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે આ રીતે રણછોડભાઈના વારસદાર એવા વાદીઓના પક્ષમાં પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમનામાને દઢતાપૂર્વક સમર્થન આપ્યું. તેમણે આગળ રજૂ કર્યું કે નોંધાયેલા સમવર્તી નિષ્કર્ષોમાં દીવાની પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૦૦ હેઠળની અધિકારિતાનો ઉપયોગ કરતાં હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય નહોતો. એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું કે બન્ને અદાલતોએ પ્રશ્નસ્થિત વસીયતનામા પર વિશ્વાસ મૂક્યો નહોતો, જે બાબત, સામાવાળાઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે, હકીકતનો નિષ્કર્ષ હતો.

૫. પ્રશ્નો અને વિવાદ તરફ ફરી વળતાં પહેલાં, સંબંધિત જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે. હિંદુ વારસાગત અધિનિયમ, ૧૯૫૬ (આગળ “અધિનિયમ” તરીકે ઉલ્લેખિત) ની કલમ ૮ પુરુષના કેસમાં વારસાગતના સામાન્ય નિયમો સાથે સંબંધિત છે, જ્યારે કલમ ૧૫ સ્ત્રી હિંદુના કેસમાં વારસાગતના સામાન્ય નિયમો માટે જોગવાઈ કરે છે, જે વર્તમાન કેસના હેતુસર સંબંધિત છે. કલમ ૧૫ નીચે મુજબ છે,

“૧૫(૧) વિનાવસિયતે મૃત્યુ પામનાર હિંદુ સ્ત્રીની સંપત્તિ કલમ ૧૬ માં નિર્ધારિત નિયમો અનુસાર ઉત્તરાધિકારથી જાશે—

(એ) પ્રથમ, પુત્રો અને પુત્રીઓ પર (જેમાં અગાઉ અવસાન પામેલા કોઈપણ પુત્ર અથવા પુત્રીના સંતાનોનો સમાવેશ થાય છે) તથા પતિ પર; (બી) દ્વિતીય, પતિના વારસદારો પર; (સી) તૃતીય, માતા અને પિતા પર; (ડી) ચતુર્થ, પિતાના વારસદારો પર; અને (ઈ) અંતે, માતાના વારસદારો પર.

(૨) ઉપકલમ (૧) માં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, -

(એ) સ્ત્રી હિંદુએ તેના પિતા અથવા માતાથી વારસામાં પ્રાપ્ત કરેલી કોઈપણ મિલ્કત, મૃતકના કોઈ પુત્ર અથવા પુત્રીના અભાવે (જેમાં પૂર્વમૃત પુત્ર અથવા પુત્રીના કોઈપણ સંતાનોનો સમાવેશ થાય છે), તેમાં નિર્દિષ્ટ ક્રમ મુજબ ઉપકલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત અન્ય વારસદારો પર નહીં, પરંતુ પિતાના વારસદારો પર અવતરિત થશે; અને

(બી) સ્ત્રી હિંદુને તેના પતિ પાસેથી અથવા તેના સસરા પાસેથી વારસામાં મળેલી કોઈપણ સંપત્તિ, મૃત્યુ પામેલાની કોઈ પુત્ર અથવા પુત્રી ન હોય તેવી સ્થિતિમાં (જેમાં પૂર્વમૃત પુત્ર અથવા પુત્રીના સંતાનોનો સમાવેશ થાય છે), પેટા-કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત અન્ય વારસદારો પર તેમાં દર્શાવેલ ક્રમ અનુસાર જતી નથી, પરંતુ પતિના વારસદારો પર ઉતરશે.

૫.૧ કલમ ૧૬ સ્ત્રી હિંદુના વારસાગત અનુક્રમના ક્રમ તથા વારસદારો વચ્ચે વહેંચણી કરવાની રીત અંગે કહે છે. તેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કલમ ૧૫માં ઉલ્લેખિત વારસદારો વચ્ચેનો વારસાગત અનુક્રમનો ક્રમ એવો રહેશે અને અવસીયત વિના મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિની મિલ્કતોનું તે વારસદારો વચ્ચે વહેંચાણ તે કલમમાં ઉલ્લેખિત નિયમો અનુસાર થશે. સંબંધિત રીતે ઉલ્લેખ કરવા યોગ્ય નિયમ ૧ એવું કહે છે કે કલમ ૧૫ની ઉપકલમ (૧) માં નિર્દિષ્ટ વારસદારોમાં એક જ નોંધમાં આવેલાઓને અનુસર્તી નોંધમાં આવેલાઓ કરતાં પ્રાધાન્ય આપવામાં આવશે અને એ જ નોંધમાં સમાવિષ્ટ લોકોને એકસાથે હક પ્રાપ્ત થશે.

પ.૨ અધિનિયમની કલમ ૧૫ અને કલમ ૧૬ના કાર્યાન્વયન અંગે, સર્વોચ્ચ અદાલતે લછમન સિંહ (સુપ્રા) માં જણાવ્યું હતું કે,

કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૧) એ જોગવાઈ કરે છે કે અવસીયત વિના મૃત્યુ પામનાર હિંદુ સ્ત્રીની મિલકત અધિનિયમની કલમ ૧૬ માં નિર્ધારિત નિયમો મુજબ, પ્રથમ, પુત્રો અને પુત્રીઓ ઉપર (જેમાં પૂર્વમૃત પુત્ર અથવા પુત્રીના સંતાનોનો સમાવેશ થાય છે) તેમજ પતિ ઉપર; દ્વિતીય, પતિના વારસદારો ઉપર; તૃતીય, માતા અને પિતા ઉપર; ચતુર્થ, પિતાના વારસદારો ઉપર; અને અંતે, માતાના વારસદારો ઉપર ઉત્તરાધિકારરૂપે જશે. અધિનિયમની કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૨) વિચારણા માટે ત્યારે જ ઉદ્ભવે છે જ્યારે કોઈ હિંદુ સ્ત્રી અવસીયત વિના મૃત્યુ પામે અને પોતાના પાછળ કોઈ પુત્ર અથવા પુત્રી (જેમાં પૂર્વમૃત પુત્ર અથવા પુત્રીના સંતાનોનો સમાવેશ થાય છે) ન છોડી હોય, અને તેવી પરિસ્થિતિમાં તેણીને તેના પિતા અથવા માતાથી વારસામાં પ્રાપ્ત થયેલી કોઈપણ મિલકત અધિનિયમની કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત અન્ય વારસદારો ઉપર, તેમાં નિર્ધારિત ક્રમ મુજબ નહીં પરંતુ પિતાના વારસદારો ઉપર ઉત્તરાધિકારરૂપે જશે; અને તેણીને તેના પતિ અથવા સસરાથી વારસામાં પ્રાપ્ત થયેલી કોઈપણ મિલકત કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત અન્ય વારસદારો ઉપર, તેમાં નિર્ધારિત ક્રમ મુજબ નહીં પરંતુ પતિના વારસદારો ઉપર ઉત્તરાધિકારરૂપે જશે. કલમ ૧૬ નો નિયમ ૧ એ જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૧) માં નિર્દિષ્ટ વારસદારોમાંથી એક જ પ્રવેશમાં આવનારા વારસદારોને અનુગામી પ્રવેશમાં આવનારાઓની સરખામણીએ પ્રાધાન્ય આપવામાં આવશે અને સમાન પ્રવેશમાં સમાવેશ પામનારાઓ એકસાથે હિસ્સો મેળવે છે."

પ.૨.૧ લછમન સિંહ (ઉપરોક્ત) મામલે, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે બિનવસીયત અવસાન પામેલી હિંદુ સ્ત્રીના સાવકા પુત્રો અને સાવકી પુત્રીઓ કલમ ૧૫(૧)ની ઉપકલમ (એ) માં આવેલ "પુત્રો અને પુત્રીઓ" શબ્દોમાં આવરી લેવાતા નથી, પરંતુ તેઓ ઉપકલમ (બી) હેઠળ આવે છે. સર્વોચ્ચ

અદાલતે ઉપકલમ (એ) માં આવેલ “પુત્રો અને પુત્રીઓ અને પતિ” અભિવ્યક્તિનું નીચે મુજબ સ્પષ્ટીકરણ કર્યું હતું,

અધિનિયમ હેઠળ, સ્ત્રીના પ્રથમ લગ્નમાંથી થયેલો પુત્ર, તેના ‘બીજા પતિ’ના વસીયત વિના અવસાન થવા પર તેની મિલ્કતમાં વારસો મેળવશે નહીં. સ્ત્રીના સંદર્ભમાં, સોતેલો પુત્ર, એટલે કે તેના પતિને તેની બીજી પત્નીમાંથી થયેલો પુત્ર, તેણીના પોતાના ગર્ભમાંથી જન્મેલા પુત્રની સરખામણીએ એક પડાવ દૂરનો ગણાય છે, તે સ્વાભાવિક છે. પરંતુ અધિનિયમ હેઠળ, વસીયત વિના અવસાન પામેલી સ્ત્રીનો સોતેલો પુત્ર વારસદાર છે અને તે એવું હોવાથી કે પુરુષના મોખરે રહેલું કુટુંબ એક સામાજિક એકમ તરીકે માનવામાં આવે છે. જો સોતેલો પુત્ર અધિનિયમની કલમ ૧૫(૧)ના ખંડ (એ) માં આવેલા ‘પુત્રો’ શબ્દપ્રયોગના વ્યાપમાં આવતો ન હોય, તો તે નિશ્ચિતપણે તેના ખંડ (બી) હેઠળ, પતિના વારસદાર તરીકે આવશે. અધિનિયમની કલમ ૧૫(૧)ના ખંડ (એ) માં આવેલો ‘પુત્રો’ શબ્દ (૧) એક જ પતિથી અથવા ભિન્ન પતિઓથી સ્ત્રીના ગર્ભમાંથી જન્મેલા પુત્રોને, અધિનિયમની કલમ ૩(જે)ને ધ્યાનમાં લેતા અવૈધ પુત્રોને પણ, અને (૨) દત્તક લીધેલા પુત્રોને, જેઓ વારસાગત હક્કના હેતુઓ માટે પુત્ર ગણવામાં આવે છે, સમાવેશ કરે છે. કોઈપણ પૂર્વમૃત પુત્ર અથવા દત્તક પુત્રના સંતાનો પણ ‘પુત્રો’ શબ્દપ્રયોગના અર્થક્ષેત્રમાં આવે છે.....અમારો મત એવો છે કે અધિનિયમની કલમ ૧૫(૧)ના ખંડ (એ) માં આવેલો ‘પુત્રો’ શબ્દ ‘સોતેલા પુત્રો’ને સમાવેશ કરતો નથી અને સોતેલા પુત્રો તેના ખંડ (બી) માં ઉદ્દેખિત પતિના વારસદારોની શ્રેણીમાં આવે છે.

૫.૩ આ રીતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે એક જ પતિ અથવા ભિન્ન પતિઓથી સ્ત્રીના ગર્ભમાંથી જન્મેલા પુત્રને વિશેષ ભારપૂર્વક મહત્વ આપ્યું હતું. તેમણે રજૂ કર્યું કે સમગ્ર હેતુ એ છે કે જે મિલકત પર સ્ત્રી હિંદુને કાયદા મુજબ સંપૂર્ણ માલિકી હતી, તે તેના પોતાના પુત્ર અને તેની વંશપરંપરાને વારસાગત રીતે પ્રાપ્ત થવી જોઈએ. સામાવાળાઓ તરફથી શીખેલ વકીલ સંપૂર્ણપણે યોગ્ય છે, કારણ કે સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉક્ત નિર્ણયમાં લચ્છમન સિંહ (પૂર્વોક્ત) માં આ રીતે નોંધ્યું હતું,

જો સંસદને એવું લાગ્યું હોત કે 'પુત્રો' શબ્દમાં 'સાવકા પુત્રો' નો પણ સમાવેશ થવો જોઈએ, તો તેણે તે બાબત સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહી હોત. આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે અધિનિયમ અમલમાં આવતાં પહેલાં હિંદુ કાયદા મુજબ, સાવકો પુત્ર, એટલે કે સ્ત્રીના પતિને બીજી પત્નીથી થયેલો પુત્ર, સ્ત્રીનું અવસાન નિર્વસીયત થતાં, તેના સ્ત્રીધનનો વારસદાર એકસાથે બનતો ન હતો. એવી સ્થિતિમાં, તેના ગર્ભથી જન્મેલો પુત્રને સાવકા પુત્ર કરતાં પ્રાધાન્ય મળતું હતું. જો સંસદનો આશય એવો હોત કે ભૂતકાળથી આટલો મૂળભૂત ફેરફાર કરવામાં આવે, તો તેણે અધિનિયમમાં તે અંગે સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરી હોત.

પ.૪ બોમ્બેની વડી અદાલતે રામા આનંદા પાટીલ વિ. અપ્પા ભીમા રેડેકર અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૫ બોમ્બે ૨૦૫] મામલામાં તેના સમક્ષ એવો કેસ હતો કે જેમાં સંબંધિત જમીનના માલિક દુર્ગાપ્પા બાનુજીનું અવસાન થયું હતું અને તેમના પાછળ વિધવા ચમુનાબાઈ સિવાય કોઈ સંતાન નહોતું. જણાવેલા દુર્ગાપ્પાના અવસાન પછી ચમુનાબાઈ તે મિલકતની વારસદાર બની હતી અને ૧૯૬૧ માં તેના અવસાન સુધી તે તેનો ભોગવટો કરતી રહી હતી, અને કારણ કે હિંદુ વારસાગત અધિનિયમ, ૧૯૬૫ અમલમાં આવ્યો ત્યારે તે જીવિત હતી, તેથી તે અધિનિયમની કલમ ૧૪ હેઠળ ઉક્ત મિલકતની સંપૂર્ણ માલિક બની હતી. ચમુનાબાઈના પાછળ રામા—જે તે કેસમાં અરજદાર હતો—રહ્યો હતો, અને નિર્વિવાદ રીતે તે તેના પ્રથમ પતિથી જન્મેલો પુત્ર હતો, જેના અવસાન પછી તેનું લગ્ન જણાવેલા દુર્ગાપ્પા સાથે થયું હતું. બોમ્બે વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે હિંદુ સ્ત્રીના પ્રથમ પતિથી થયેલો પુત્ર, હિંદુ વારસાગત અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૫ હેઠળ, તેણીએ પોતાના બીજા પતિ પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત કરેલી મિલકતમાં, તેના અવસાન બાદ વારસો મેળવવાનો હકદાર છે.

પ.જ.૧ કલમ ૧૫નું અર્થઘટન કરતાં, બોમ્બે વડી અદાલતે રામા આનંદા પાટીલ

(ઉપરોક્ત) મામલે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું,

કલમ ૧૫(૧) ની ઉપકલમ (૧) ની યોજના અને કલમો (એ) થી (ઈ) સુધીનો અભિપ્રાય એવો છે કે, વર્તમાન માન્યતાઓ અને સંબંધની નિકટતા અંગેની કલ્પનાઓને ધ્યાનમાં લેતાં, મૃત સ્ત્રી હિંદુની દૃષ્ટિએ કોણ નજીકના અને પ્રિય ગણાય તે નક્કી થાય. ઉપકલમ (૨) એ માત્ર સંપાદનના એક જ સ્ત્રોત, અર્થાત્ વારસાગત પ્રાપ્તિ, બાબતે અપવાદોની જોગવાઈ કરી છે, અને ત્યારબાદ પણ તે અપવાદો માત્ર તેણીએ પોતાના (૧) પિતા અથવા માતા પાસેથી, અથવા (૨) પોતાના પતિ પાસેથી અથવા પોતાના સસરા પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત કરેલી સંપત્તિ પૂરતા મર્યાદિત રાખવામાં આવ્યા છે. પરંતુ આ બે અપવાદો સમાવવામાં વિધાનમંડળે ખાસ કાળજી રાખી છે કે આ અપવાદો ત્યારે જ અમલમાં આવશે જ્યારે સ્ત્રી હિંદુ પોતાના સીધા વારસદારો, અર્થાત્ પોતાના પુત્ર અથવા પુત્રી અથવા પૂર્વમૃત પુત્ર કે પુત્રીના સંતાનો, છોડીને ન ગઈ હોય. અમારી મતાનુસાર, આ અપવાદને માત્ર એવી પરિસ્થિતિમાં જ કાર્યરત કરીને કે જ્યાં સ્ત્રી હિંદુ કોઈ પુત્ર કે પુત્રી અથવા પૂર્વમૃત પુત્ર કે પુત્રીના સંતાનો છોડીને ગઈ ન હોય, વિધાનમંડળે સ્ત્રી હિંદુઓને તેઓએ વારસામાં પ્રાપ્ત કરેલી મિલ્કતો પર સંપૂર્ણ માલિકીહક અર્પણ કરવાનો પોતાનો મુખ્ય હેતુ સુસંગત રીતે જ અનુસર્યો છે.

પ.જ.૨ એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું,

કલમ ૧૫ માં જે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તે એવી સ્ત્રી હિંદુઓને સંપત્તિમાં આવા સંપૂર્ણ અધિકારો આપવામાં આવવાના આવશ્યક અનુસંગ અને પરિણામરૂપ છે. કલમ ૧૫(૧) ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડો (એ) થી (ઈ) ની યોજના અનુસાર, હાલની માન્યતાઓ અને સંબંધની નિકટતા વિષેની કલ્પનાઓને ધ્યાનમાં રાખતાં, મૃત્યુ પામેલ સ્ત્રી હિંદુને કોણ વધુ નજીક અને પ્રિય ગણાય તે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. ઉપકલમ (૨) એ ફક્ત સંપાદનોના એક જ સ્ત્રોત, અર્થાત્ વારસાગત પ્રાપ્તિ, અંગે અપવાદોની જોગવાઈ કરી છે, અને તે અપવાદો પણ ફરીથી ફક્ત તેણીએ પોતાની (૧) પિતા અથવા માતા પાસેથી અથવા (૨) પોતાના પતિ પાસેથી અથવા પોતાના સસરા પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત કરેલી સંપત્તિ સુધી મર્યાદિત રાખવામાં આવ્યા છે. પરંતુ આ બે અપવાદો ગોઠવતાં

વિધાનમંડળે એ વાત પર વિશેષ ભાર મૂક્યો છે કે આ અપવાદો ત્યારે જ લાગુ પડશે જ્યારે તે સ્ત્રી હિંદુ પોતાના પ્રત્યક્ષ વારસદારો, અર્થાત્ પોતાના પુત્ર અથવા પુત્રી અથવા પૂર્વમૃત પુત્ર કે પુત્રીના સંતાનો, છોડીને ગયેલી ન હોય.

પ.જ.૩ વડી અદાલતે એવું કારણ દર્શાવ્યું કે જ્યારે કોઈ હિંદુ સ્ત્રી મિલકતની સંપૂર્ણ માલિક બને છે, ત્યારે આવી મિલકતો પિતા અથવા પતિ જેવા મૂળ સ્ત્રોત તરફ પરત જવાનો પ્રશ્ન ઊભો થવો જોઈએ નહીં, જ્યાં સુધી વારસાપત્ર કર્યા વિના મૃત્યુ પામેલી એવી હિંદુ સ્ત્રીના પ્રત્યક્ષ વારસદારો જીવિત હોય અને વારસો દાવો કરવા માટે ઉપલબ્ધ હોય. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે વિધાનમંડળનો એવો આશય હતો એવું માનવા માટે કોઈ આધાર નથી કે વારસાપત્ર કર્યા વિના મૃત્યુ પામેલી હિંદુ સ્ત્રીએ છોડી ગયેલી મિલકતના વારસાથી તેના પુત્રો અને પુત્રીઓ અથવા તેમના સંતાનોને માત્ર એ કારણસર વંચિત રાખવાનો ઇરાદો હતો કે તેઓ તેની પાસેથી વિવાદિત મિલકત જેને પરથી પ્રાપ્ત થઈ હતી તે પતિ સિવાય બીજા કોઈ પતિમાંથી તેના જન્મેલા હતા.

પ.૫ અન્ય વડી અદાલતો, જેમાં રોશનલાલ વિ. દલીપા [એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ એચપી ૮] મામલામાં હિમાચલ પ્રદેશ વડી અદાલતનો પણ સમાવેશ થાય છે, ઉપરોક્ત બોમ્બે વડી અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખીને એવું ઠરાવ્યું હતું કે હિંદુ વિધવાને તેના દ્વિતીય પતિ પાસેથી એકમાત્ર વારસ તરીકે વારસામાં મળેલી અને તેના મૃત્યુ સમયે બિનવસિયત છોડાયેલી જમીનો, હિંદુ

વિધવાના પુત્રને ઉત્તરાધિકારરૂપે જશે, ભલે તે પુત્ર તેના પ્રથમ પતિમાંથી જન્મેલો હોય.

પ.૬ રામા આનંદા પાટીલ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં બોમ્બે વડી અદાલતના નિર્ણયને લછમન સિંહ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતે મંજૂરીની મુદ્રા આપી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું,

મૈસૂર (કર્ણાટક) વડી અદાલતનો મદ્દપ્પા ફકીરપ્પા સત્રા નાગાશેટ્ટી વિ. શિવપ્પા એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ મૈસૂર ૧૪૦ નો નિર્ણય તે જ દૃષ્ટિકોણ સ્વીકારે છે, જે અમે ઉપર વ્યક્ત કર્યો છે. બોમ્બે વડી અદાલતના રામા આનંદા પાટીલ વિ. અપ્પા ભીમા રેડેકર, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૯ બોમ્બે ૨૦૫ ના નિર્ણય મુજબ, અધિનિયમની કલમ ૧૫(૧) ૧ માં રહેલી ખંડ (એ) માં ભાર આ બાબત પર છે કે પુત્રો અથવા પુત્રીઓ તેના પોતાના ગર્ભજ છે, અને તેઓના જન્મ માટે જવાબદાર પતિ પર એટલો નથી; અને તેથી સ્ત્રીના, ભલે જુદા જુદા પતિઓથી થયેલા હોય, સંતાનો તેની મિલ્કતનો વારસો એકસાથે મેળવે છે. ઉપર ઉલ્લેખિત મૈસૂર અને બોમ્બે વડી અદાલતોના નિર્ણયોમાં કરાયેલ અવલોકનોનું અનુસરણ કરતાં, પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલતે ગુર્નામ સિંહ વિ. સ્મટી. અસ કૌર એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ પંજાબ એન્ડ હરિયાણા ૧૦૩ માં એવો નિર્ધાર કર્યો હતો કે અધિનિયમની કલમ ૧૫(૧) (એ) માં આવેલ ‘પુત્રો’ શબ્દમાં ‘સાવકા પુત્ર’ નો સમાવેશ થતો નથી. કલકત્તા વડી અદાલતે પણ સ્મટી. કિશોર ફિયાલા મોંડલ વિ. ત્રિભંગા મોંડલ, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૦ કલકત્તા ૩૩૪ માં એ જ દૃષ્ટિકોણ સ્વીકાર્યો છે.

પ.૭ ઉપરોક્ત દૃષ્ટિકોણમાં, આનો નિર્ણય ગૌહાટી વડી અદાલતે સ્મટી. ધનિસ્થા કાલિતા (સુપ્રા) માં આપેલો નિર્ણય, કલમની યોજનાને ધ્યાનમાં લેતા, સારું કાનૂન કહેવાઈ શકતો નથી, જ્યારે કલમની યોજના ૧૫, તેની સાદી ભાષા અને તેનો સચોટ અર્થ, લછમન સિંગ (પૂર્વોક્ત) માં સર્વોચ્ચ અદાલતના તર્કમાંથી જે રીતે નિષ્કર્ષિત કરી શકાય તે મુજબ, વિચારવામાં આવે છે. આ

અદાલત, જે અર્થઘટન સ્વીકારવામાં આવ્યું છે તેની સાથે આદરપૂર્ણ સહમતિ દર્શાવે છે કલમ ૧૫(૧)(બી) અને તે માટે બોમ્બે વડી અદાલતે રામા આનંદા પાટીલ મામલે આપેલ તર્કસંગત કારણદર્શન (પૂર્વોક્ત).

૫.૮ સર્વોચ્ચ અદાલતના ભગત રામ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણય પર ગૌહાટી વડી અદાલતે શ્રીમતી ધનિષ્ઠા કલિતા (ઉપરોક્ત) કેસમાં આધાર રાખ્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ તે કેસની તથ્યપરિસ્થિતિ ભિન્ન હતી. બે બહેનોને તેમની માતા પાસેથી જમીન વારસામાં પ્રાપ્ત થઈ હતી અને બહેનોમાંથી એકના અવસાન બાદ, જમીનની નોંધણી નોંધ જીવિત રહેલી બહેનના પક્ષે પરિવર્તિત કરવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ જીવિત રહેલી બહેને અપીલકર્તા સાથે વેચાણ માટેનો કરાર કર્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે મૃત્યુ પામેલી બહેનના ભાણેજાઈ એવા વાદી-સામાવાળાને તે મિલ્કતમાં કોઈ હક નહોતો અને મિલ્કત જીવિત રહેલી બહેન પર અવતરિત થવાની હતી. આ નિર્ણય વાસ્તવમાં અહીં સ્વીકારવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણને સમર્થન આપે છે. વિપરીત રીતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે આ રીતે અવલોકન કર્યું હતું કે,

“નિર્વિવાદ રીતે, શ્રીમતી સાંતીએ વિવાદિત સંપત્તિ તેની માતા પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત કરી હતી. જો કોઈ સ્ત્રી દ્વારા ધારિત સંપત્તિ તેને તેના પિતા અથવા માતા પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત થઈ હોય, તો મૃત્યુ પામેલ સ્ત્રીના કોઈ પુત્ર અથવા પુત્રી, જેમાં પૂર્વમૃત પુત્ર અથવા પુત્રીના સંતાનોનો પણ સમાવેશ થાય છે, તેમની ગેરહાજરીમાં, એવી સંપત્તિ માત્ર પિતાના વારસદારોને જ હસ્તાંતરિત થશે અને, આ કેસમાં, તેની બહેન શ્રીમતી ઇન્દ્રો તેના પિતાની એકમાત્ર કાનૂની વારસદાર હતી. મૃત્યુ પામેલ શ્રીમતી

સાંતીએ નિર્વિવાદ રીતે વિવાહિત સંપત્તિ તેની માતા પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત કરી હતી.”
(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૬. સ્ત્રી હિંદુ જે બિનવસીયત મૃત્યુ પામે તેની મિલકતના વારસાગત ઉત્તરાધિકાર બાબતે કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૨) અપવાદ સ્વરૂપ છે, એ સત્ય છે. વારસાગત ઉત્તરાધિકાર કલમ ૧૫(૧) મુજબ અને કલમ ૧૫ માં નિર્ધારિત નિયમો અનુસાર થશે, પરંતુ કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ ૨(એ) અને ઉપકલમ ૨(બી) એ જોગવાઈ કરે છે કે સ્ત્રી હિંદુએ તેના પિતા અથવા માતા પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત કરેલી મિલકત [કલમ ૧૫(૨)(એ)], તેમજ તેના પતિ અથવા તેના સસરા પાસેથી પ્રાપ્ત કરેલી મિલકત [કલમ ૧૫(૨)(બી)] નો ઉત્તરાધિકાર, જે પ્રકરણ લાગુ પડે તે મુજબ, પિતાના વારસદારો અથવા પતિના વારસદારો ઉપર જશે, અને કલમ ૧૫(૧) માં નિર્દિષ્ટ ક્રમ મુજબ નહિ જાય. ધ્યાનપૂર્વક વાંચવામાં આવે તો આ અપવાદ ઉપર પણ વધુ એક મર્યાદા જોડાયેલ છે.

૬.૧ કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૨) (બી) માં આવેલ અપવાદ એવો હેતુ રાખીને સામેલ કરવામાં આવ્યો હતો કે જે પતિ પાસેથી સ્ત્રી હિંદુએ મિલકત વારસામાં પ્રાપ્ત કરી હોય, તે મિલકતનો પરાવર્તન પતિના વારસદારોને થઈ શકે, અને આ રીતે મિલકતના પરાવર્તન માટે માલિકીના સ્ત્રોતનો માન રાખી શકાય; તેથી અન્ય પતિ સાથેના અવૈવાહિક સંબંધમાંથી જન્મેલ પુત્ર અથવા પુત્રી મિલકતના માલિક ન હોવા લીધે તેમને બહાર રાખવા જરૂરી છે, એવી દલીલ ખરેખર માન્ય

ઠરતી નથી. અગાઉ દર્શાવ્યા મુજબ, તેના એકથી વધુ કારણો છે. કલમ ૧૫(૧) (એ) અને ૧૫(૨) માં વપરાયેલી સ્પષ્ટ ભાષા અને શબ્દરચના માત્ર એટલું જ સૂચવે છે કે “પુત્ર અથવા પુત્રી” શબ્દોનો અર્થ વસીયત વિના મૃત્યુ પામનાર સ્ત્રી હિંદુના એવા પુત્ર અથવા પુત્રીથી છે, જે પ્રથમ અથવા દ્વિતીય પતિ પૈકી કોઈપણથી જન્મેલા હોય. તેમાં મહત્વની બાબત એ છે કે તેઓ “તેણીના” પુત્ર અથવા પુત્રી હોવા જોઈએ અને તેની પોતાની જ ગર્ભમાંથી જન્મેલા હોવા જોઈએ, ભલે તેઓ અન્ય પતિથી ગર્ભિત થયેલા હોય. વસીયત વિના મૃત્યુ પામનાર સ્ત્રી હિંદુ જે મિલકત અંગે તેના મૃત્યુ સમયે સંપૂર્ણ માલિક બનતી, તે મિલકત તેના “પોતાના” પુત્રો અને પુત્રીઓને અવતરિત થશે. કલમ ૧૫(૨) ના ખંડ (એ) અને (બી) ની વ્યાખ્યા અન્ય કોઈ અર્થઘટનને અવકાશ આપતી નથી.

૬.૨ સામાવાળા તરફના વિદ્વાન વકીલએ દલીલ કરવી ઇચ્છી કે કલમ ૧૫(૧) (એ) તથા કલમ ૧૫(૨) ના ઉપખંડો (એ) અને (બી) માં આવેલા “પુત્રો અને પુત્રીઓ તથા પતિ” શબ્દો ભિન્ન સંદર્ભમાં લાગુ પાડવામાં આવ્યા હતા અને તેમનો ભિન્ન રીતે અર્થઘટન કરવો આવશ્યક હતો. તેમણે રજૂઆત કરી કે કલમ ૧૫(૨) માં “પુત્ર અથવા પુત્રી” શબ્દો પછી “મૃતકના” એવો વાક્યાંશ આવ્યો છે, જેનાથી એવો સંકેત થાય છે કે પુત્રો અને પુત્રીઓનો અર્થ સમાન નથી. આ જ પાસું લછમન સિંગ (ઉપરોક્ત) ના પ્રકરણમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે વિચાર્યું હતું, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે રામ કટોરી વિ. પ્રકાશ વતી [આઈ.એલ.આર. (૧૯૬૮) ૧ અલ્હાબાદ ૬૯૭] મામલામાં અલ્હાબાદ વડી અદાલતે સ્વીકારેલ આવા

અભિપ્રાયને અસ્વીકાર કર્યો હતો અને ઠરાવ્યું હતું કે આવો કોઈ ભેદ નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે કલમ ૧૫(૧) ના ખંડ (એ) માં આવેલા “પુત્રો અને પુત્રીઓ તથા પતિ” શબ્દોનો અર્થ માત્ર મૃતકના પુત્રો, પુત્રીઓ અને પતિ એવો જ થાય છે, અન્ય કોઈના નહિ. કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૨) ના ખંડ (એ) અને (બી) માં “પુત્ર અથવા પુત્રી” શબ્દો પાછળ “મૃતકના” શબ્દોનો પ્રત્યયરૂપ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોવાને કારણે કોઈ ફરક પડતો નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું કે અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨) ના ખંડો (એ) અને (બી) જે કરે છે તે એ છે કે તેઓ પિતા અથવા માતા પાસેથી અથવા પતિ અથવા સસરા પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત થયેલી, બિનવસીયત અવસાન પામેલી હિંદુ સ્ત્રીની મિલકતના વારસાગત અવતરણ વચ્ચે ભેદ ઉભો કરે છે.

૬.૩ રમા આનંદ પાટીલ (ઉપરોક્ત) માં બોમ્બે વડી અદાલતે કલમ ૩(૧) (જે) માં આવેલા “સંબંધિત” શબ્દનો ઉલ્લેખ એ માટે એક વધારાના કારણ તરીકે કર્યો હતો કે શા માટે કલમ ૧૫ ના બંને ભાગોમાં આવેલા “પુત્રો અને પુત્રીઓ” શબ્દોને એકસરખી રીતે અર્થઘટિત કરવાના થાય, કારણ કે ગેરકાયદેસર પુત્રો અને પુત્રીઓ પણ તેમાં સમાવેશ પામેલા હોવાનું કહી શકાય. આવું સૂચવવું શક્ય નથી કે કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૨) ની ઉપખંડોમાં આવેલા “પુત્ર અથવા પુત્રી” શબ્દોને કોઈ ચોક્કસ પતિના પુત્રો અને પુત્રીઓ સુધી મર્યાદિત રાખવાના જરૂરી છે.

૬.૪ વ્યાખ્યાયનનું મૂળભૂત સિદ્ધાંત એ છે કે કલમના વિવિધ ભાગોમાં આવેલી જોગવાઈઓનું પરસ્પર સમન્વયથી, એકબીજા સાથે સુસંગત રીતે અર્થઘટન કરવું જોઈએ અને તેમની પરસ્પર વિરુદ્ધ અસરને ટાળવી જોઈએ. માત્ર કલમના ભાગો જ નહીં, પરંતુ અધિનિયમની બધી જ જોગવાઈઓનું પણ, જે કાયદામાં જ સ્પષ્ટ ભિન્નતા દર્શાવવામાં આવી ન હોય, તો એકરૂપ રીતે અર્થઘટન અને અમલ કરવો જોઈએ. વ્યાખ્યાયનનો આ નિયમ ઉપકલમ (૧) ને તેની ખંડ સાથે અર્થઘટન કરવા માટે પણ સમાન રીતે લાગુ પડે છે (એ) અને હિન્દુ ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૨) તથા તેની ખંડો (એ) અને (બી). આ રીતે અર્થઘટન કરતાં, બંને ભાગોમાં આવેલા “પુત્રો અને પુત્રીઓ” શબ્દોને સમાન અર્થપ્રભાવ સાથે કાર્યરત માનવા પડશે.

૬.૫ અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨) હેઠળ જે મિલકતનું વારસાગત અવતરણ થાય છે, તે વસિયત કર્યા વિના મૃત્યુ પામેલી હિન્દુ સ્ત્રીની માલિકીની મિલકત છે. અધિનિયમની કલમ ૧૪ હેઠળ હિન્દુ સ્ત્રીઓના માલિકીના અધિકારોને માન્યતા આપી અને જૂના હિન્દુ કાનૂનમાં રહેલી અસમર્થતાઓ તથા વિસંગતિઓને દૂર કરીને, કાનૂન હવે સ્થિર થયેલું છે કે હિન્દુ સ્ત્રીએ વારસામાં મેળવેલી, હસ્તગત કરેલી અને કબજામાં ધરાવતી મિલકત તેની પોતાની મિલકત બની જાય છે અને તે તેની સંપૂર્ણ માલિક બને છે. આ પરિપ્રેક્ષ્યમાં પણ કલમ ૧૫નું અર્થઘટન ઉપરોક્ત રીતે જ કરવાનું રહે છે. કલમ ૧૫, જ્યારે હિન્દુ સ્ત્રીને મિલકત પર સંપૂર્ણ માલિકીના અધિકારોના નિવેશના સિદ્ધાંત સાથે

સુસંગત રીતે વાંચવામાં આવે છે, ત્યારે તે આવા સંપૂર્ણ અધિકારોના પ્રદાનની એક અનુસંગિક ઘટના અને પરિણામ છે. એવું થઈ શકે કે કલમ ૧૫(૨) નો વ્યાપક હેતુ માલિકીના સ્ત્રોતનો આદર રાખવાનો હોય અને હિન્દુ સ્ત્રી વસિયત કર્યા વિના મૃત્યુ પામે ત્યારે મિલકતને પાછી વળતરની પરિસ્થિતિમાં જવા દેવાનો હોય, છતાં વિધાનમંડળે સાવચેતીપૂર્વક એવી શરત મૂકી છે કે આવી હિન્દુ સ્ત્રી, જે તે મિલકતની સંપૂર્ણ માલિક હોય, તેની એવી મિલકત પ્રથમ તેના પોતાના પુત્રો અને પુત્રીઓને અવતરિત થવી જોઈએ, અને માત્ર તેના પોતાના પુત્રો અને પુત્રીઓના અભાવે જ, તે જોગવાઈ મુજબ દર્શાવેલી રીતથી પાછી વળે.

૭. ઉપર દર્શાવેલ કાનૂની સ્થિતિના પ્રકાશમાં આ પ્રકરણના મૂળભૂત તથ્યોનું પુનરાવર્તન કરતાં, માણેકબેનને તેમના બીજા પતિ-રણછોડભાઈની મિલકતો વારસાગત રીતે પ્રાપ્ત કરી હતી અને તેઓ આ મિલકતોની પૂર્ણ માલિક બન્યા હતા. માણેકબેનને રણછોડભાઈ સાથેના વૈવાહિક સંબંધમાંથી કોઈ સંતાન જન્મેલું ન હતું. તેમ છતાં, માણેકબેનને હરખાભાઈ સાથેના તેમના પ્રથમ લગ્નમાંથી સોમાભાઈ નામનો પુત્ર જન્મેલો હતો. તેથી, સોમાભાઈ માણેકબેનનો પોતાનો પુત્ર હોવાથી, આ હકીકત છતાં કે માણેકબેનને જે મિલકતો વારસામાં પ્રાપ્ત કરી હતી તે રણછોડભાઈની હતી, તે મિલકતો સોમાભાઈના વારસદારો પર અવતરિત થવાની અને સોમાભાઈના વારસદારો માલિકી હકમાં ઉત્તરાધિકારી બનવાના. એક વખત માણેકબેનને પુત્ર જન્મેલો હોવાથી, આ મિલકતો ફરીથી રણછોડભાઈની શાખામાં પરત જવાની નહીં.

૮. આ નિષ્કર્ષે પહોંચવું પડે છે કે નીચલી અદાલતોએ હિંદુ ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨)(બી) ની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન અને અમલીકરણ કરવામાં સ્પષ્ટ ભૂલ કરી હતી અને તેના અનુસંધાનમાં ફરીયાદીઓના પક્ષમાં હુકમનામું પસાર કર્યું હતું. કાયદાની આ ભૂલ સમવર્તી છે અને તેને યથાવત્ રહેવા દેવી શક્ય નથી. આક્ષેપિત ચુકાદો અને હુકમનામું ટકી શકતા નથી.

૯. પૂર્વોક્ત ચર્ચા અને કારણોને ધ્યાને લેતાં, અપીલો મંજૂર થવા પાત્ર છે. તદનુસાર, બન્ને અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે. વિદ્વાન અધિક જિલ્લા ન્યાયાધીશ, આણંદ દ્વારા નિયમિત સિવિલ અપીલ ક્રમાંક ૨૪ ના ૨૦૧૪ માં તા. ૧૮.૧૧.૨૦૧૩ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદો અને આદેશ તેમજ નિયમિત સિવિલ અપીલ ક્રમાંક ૨૩ ના ૨૦૧૪ માં તા. ૧૮.૧૧.૨૦૧૩ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદો અને આદેશ, જેના દ્વારા જણાવેલ અપીલો નામંજૂર કરવામાં આવી હતી અને વિદ્વાન મુખ્ય નાગરિક ન્યાયાધીશ, બોરસદ દ્વારા નાગરિક દાવો ક્રમાંક ૧૧૦ ના ૧૯૯૪ માં તા. ૨૮.૦૪.૨૦૧૦ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદો અને હુકમનામાની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી, તે આથી રદ કરવામાં આવે છે.

૧૦. સંબંધિત અદાલતને રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી પરત મોકલવા માટે રજીસ્ટ્રીને નિર્દેશ કરવામાં આવે છે.

ચંદ્રશેખર

Translation of this judgment is provided by M/s Hyperlink E-
Solutions Pvt. Ltd.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.